Wertán Zsolt

Barangolás Erdélyben, 2002 II. rész

Gyergyószentmiklós. Szarka Gyuri így szól: „Ádám-Évával kezdem, ők még nem bizonyítottan örmények, de a dolog már folyamatban van". Az örmény templom 1733-as, a többi későbbi. Örmény felirat a toronynál, jelentése: „Sugallatot kaptunk, hogy itt nekünk templomot kell építenünk". A templom kapuján; „Az üdvösség ügye senki elől nincs elzárva". A cinteremben művészi sírkövek, a kerítés belső oldalán, körben úgyszintén: Szekula Antalné Amira Katalin, szül. 1821, meghalt élete 56-ik évében, 1877 augusztus 25. Az Úr angyala őrködik hamvai felett.
Másutt: „Fogy az erő, küzd a lélek / múlnak az utolsó percek. / Int a halál, üt az óra / menni kell a néma sírba".
Örménytemplom utca, örmény plébánia. Dr. Simon Istvánné az Oltár Egyesület elnöke köszönt minket az örmény találkozón, majd Vass Albert „A bujdosó imája" című könyvéből: A láthatatlan lobogó mélyrehasító gondolatait hallgatjuk. A helyi kórus elénekli az 1992-es születésű örmény himnuszt, utána közösen a magyar- és a székely himnuszt. Beszélgetés közben kínálgatás...
Csikszépvíz. Zakariás Péter úr: „a magyarörmények leszármazását figyelemmel kisérem, egyébként úri szabó voltam..." A Kaszinóban, számos erdélyi magyarörmény; a vendéglős házigazdaként kényeztet minket. Ajtony Gyula újságolja: 63 örmény család élt itt, szorgalmasok és tehetősek voltak, vándor színtársulatokat is meghívtak ide. A szépvízi Kaszinó igazi kultúrközpont volt. „Az államosítás dacára máig a Szentháromság Alapítvány nevén van a Kaszinó, nem igényeljük vissza, mert csak 3 örmény él Szépvízen, mi többiek Csíkszeredán élünk. Évente 2-3 alkalommal megkapjuk. Az önkormányzat fizeti a felújítást. Egy szobában a tárgyi emlékeket óhajtjuk összegyűjteni és megőrizni". Az itteni futballpályán a mezes csapatok éppen rúgják a labdát.
Az örmény templom mennyezetén: „Énekeljetek az Úrnak és áldjátok az Ő szent nevét".
Zakariás Péter bácsi: először egy kápolna épült itt, majd 1763-ban a templom. A csodálni való üvegablakokat Richard Schleingrott üvegművész készítette. Fehérmárvány, álló szenteltvíztartó. Örmény temető, zömök kőkerítés: Id. Zakariás István dr. ny. körorvos 1850-1930, felesége, sz. Dajbukát Katalin 1860-1921, és leányuk Tessza, 1889-1914. „Szerettetek, szenvedtetek, békében pihenjetek". Vagy: Itt nyugszik Dajbukát Irma, szül. 1875 mart. 3, meghalt 1894 nov. 12. „E virágzó bimbó letörött korán, de új honában csak most él igazán".
Elbúcsúzunk. **Máréfalva**, gyönyörű székely kapukkal. Másnap újfent nekivágunk a Hargitának, közben hallgatjuk a székely Miatyánk szívet érintő strófáit és a székely himnuszt. Ennek szövegét Csanádi György írta. A régit pedig (Vándorfecske hazatalál) Csíksomlyón még ma is éneklik.
- Töprenghetünk, hogy melyik a szebb, melyiknek van több üzenete számunkra. Szerintem, kölcsönösen kiegészítik egymást - véli Dr. Szarka Gyuri bácsi.
Csíkszereda. Csibész Alapítvány: az árvaházból kikerült fiatalokat menti meg az elzülléstől. Hitre, erkölcsre neveli és magyar nyelvre tanítja.
Csíkmenaság templomának szentélyében gyönyörű freskók vannak.
Balra tőlünk a Nyergestető emlékmű. A Bukarestben szolgáló kászoni leányok gyűjtött pénzecskéiből állították (ez oda is van vésve). Kányádi Sándor: „Nyergestető". Gaál Sándor Csikszentgyörgy szülötte, a szabadságharcban alig 200-an voltak, de itt az utolsó szálig harcoltak az orosz túlerővel szemben. A szabadságharc idején, a közeli bodvai hámorban öntötték az első két ágyúcsövet vasból, amelyek csiszolatlanok voltak s ezért nevezte őket a nép „varangyos"-nak. A hámor egy Zakariás nevű örményé volt.
Tusnádfürdő. Fellendülőben van, nem úgy, mint Borszék. Mofeták. Gyönyörű, méltóságteljes fenyők, pedig csak 400 m magasan vagyunk. Tusnádi szoros. Pici hegycsúcs púposodik az

erdők után, a tetején Sólyomkő. Itt ágazik el az út Barót vidékére. Nemsokára átjutunk a Háromszéki medencébe. Háromszék gyakorlatilag a mai Kovászna megyével esik egybe. Benedek Elek: „annak könnyű a toll, akinek könnyű a kasza". Mert ő írt is, kaszált is.
Bükszád (Sepsibükszád), az üvegcsűrben (üveghuta) olasz mesterek dolgoztak. Egy ilyen olasz leszármazottja Markó Béla is, az RMDSz elnöke.
Felettünk a kráter pereme. Mivel itt a perem megmaradt, nem tűnt el a Szent Anna tó vize, mint az a Mohosnál, a tőzeglápnál történt.
A Mohos szörcsög és néha egészen combközépig lehet süppedni. Szarvasmarhák is elvesztek már benne. Gyönyörű vegyes erdőben, szerpentinen kapaszkodik a busz. Balra a bükszádi medence, jobbra az erdőnél pedig a Mohos. Kis kerítés védi (valamennyire) a medvék ellen a kis kempinget. Sátrak, csúcsos, nyeregtetős kis árusító fabódécskák, cserép-, zsindely- és hullámlemez tetővel. 1050 méter magasan vagyunk. A kráterhez 100 métert megyünk lefelé. A Szent Anna tó Európa egyetlen krátertava. Víztükre 950 méter magasan van. A tóban fürdenek, a partján labdáznak, tűzön sütnek, kultúráltan pihennek.
Torjai büdös barlang. Lankás, avarral borított hegyoldalon iparkodik felfelé a szétszakadozott csapat. Szép, sziklás helyen már messzebbről is látszik a barlang szája. Előtte, a lejtőn lefelé 60 méternyi távolságban kipusztult növényzet jelzi, hogy növényre is mérgező a barlangból áradó gáz! Komolyan kell venni az intést: a barlangban lassan mozogni, a padra leülni és gázfürdőzni (mofetázni). Lehajolva, lejjebbről szippantani életveszélyes! A barlang falán is látszik, kb. 1 m-ig a sárga, ként is tartalmazó rárakódás. Még beljebb már az egész barlangkürtő sárga, aprókristályos bevonatú. Kint a sziklán is láthatók itt-ott sárga részek, a repedésekből elő szivárgó gáz lerakódásai folytán.
Bálványosvár, amelyről igazán csak Jókai Mór írt. Imola forrás, Zsuzsanna és Ibolyaforrás. Mellettünk a Torja patak csörgedezik.
Torja község, ősrégi Apor-kúria. Az utolsó Apor báró visszakapta és területén gazdálkodik.
Kézdivásárhely. Felsőháromszék központja. Thúróczy Mózes üstkészítő műhelyében öntötte Gábor áron a 64 ágyút. Thúróczy mellszobra a 12 fontos ágyúgolyóval a buszról is látható. Ez az udvarterek városa. Múzeum, igen értékes gyűjteménnyel. Igazgatója is egy elhivatott égő fáklya! Vigadó, szép polgárházak, szökőkút. Kézdivásárhely 180 éve leégett, ezért vannak olyan szép, rendezett utcái, mert az újjáépítés jól megfontolt terv szerint történt.
Ojtozi szoros, ahol a történelem folyamán oly sok mindenki járt-kelt.
Esztelnek. Nagy, íves kőkapu. A kolostor 1645-től működik. Végigjárjuk a termeket, a pici kápolnaszobát. **Kézdiszentlélek** a Perkő dombja alatt, 4 tornyocskás kerített, elegáns barokk temploma szépséges belsővel. Bejutni nem tudunk, az 1914-18-as emlékmű előtt tisztelgünk, amelyen a II. Világháborús hősök nevei is olvashatók és oldalára a szabadságharc hőseinek névsorát vésték.
A templom kerítéséhez simuló temető kapuján életfa faragás, sőt rovásírás is található. Magyar felirata: „Támassz életre minket, Istenünk, fordítsd jóra sorsunkat, és mi Téged örökké dícsérünk. Zsolt. 79. 19-20" A temetőben szép síremlékek, különösen értékesek a templom kőkerítéséhez közel, csoportban szorongó, legrégebbi barokk kőkeresztek.
Kézdivásárhely, határőr laktanya. Balra, Gelence felé síkságon haladunk, a távolban gyönyörű hegykoszorút szemlélünk. Gábor Áron még az öccse helyett is leszolgálta a katona időt, így két obsitja is volt. Vásárhelyen a Múzeumban szép vitrinek az ő mesteri tudását mutatják. Akkoriban az ágyúkat fúrták, neki nem volt ilyen berendezése, ezért precíziósan öntenie kellett a cső öblét.
Gelence, határőr falu. Világháborús emlékmű. A Szent Imre kaputornyos erődtemplom az 1220-as években épült, a Világörökség része. Freskói 1330 körül készültek, köztük hat kép a Szent László legendából: a váradi püspök megáldja a királyt, indulás a csatába, az ütközet, a kun vezér üldözése (a váradi püspök leányát menti). A leány kellett lerántsa, hogy gyalogosan harcoljanak és ugyanő vágta el a küzdelemben a kun horgasínát is, hogy ereje és hatalma

elenyésszen. A kun lefejezése, amelyben a leánynak ismét komoly szerepe volt. A pihenési jelenet a diadalív helyreállításakor elpusztult. Helyét a későbbi barokk, festett fa mellékoltár foglalja el, így nem pótolható. Az északi és déli falon is vannak freskók.
A hétfalusi csángók. A Barcaságban nem hét, hanem tíz csángó falu van. Négy, Bácsfalu, Hosszúfalu, Csernátfalu és Türkös valójában egy város. Továbbiak: Zajzon, Türkend és Tatrand. Ezekre a brassói szászok az evangélikus hitet rákényszerítették és jobbágysorba taszították őket. A kézművességet is megtiltották nekik, hogy ne jelentsenek konkurenciát. Így szállítással kezdtek foglalkozni, egyesek újabban taxisofőrök lettek. A hétfalusi asszonyok hímezték Kossuth szemfedőjét, de védték a Zajzoni szorost is! Hétfaluból származik Istók János is, aki a budapesti Bem szobrot alkotta.
A Székelyföld határa a Feketeügy nevű folyócska.
Már látjuk a Cenket, majd jobbra a szászhermányi erődtemplom hatalmas tornyát, most éppen renoválják.
Brassóba érkezünk. Nagykőhavas: 1900 méter magas, és a Hétfalusa „hegyecskék": 1200-1300 méter.

(folytatjuk)

*****

Felhívások

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petráskó és Rátz családokat -, hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.
Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.
Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az Örmény eredetű családok genealógiája című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus
(1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Az EÖGYKE megkezdte egy „**Erdélyi magyarörmény szakácskönyv**" előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt - azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kérik: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Kedves Olvasóink!

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!
Az EÖGYKE hozzákezdett a **Magyarörmény ki kicsoda** című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük: az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet.